

3. Лісове господарство України: перспективи розвитку. – http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=3331892.

4. Архив погоды. – <http://www.gismeteo.ru/weather/synarc.htm?33393>.

5. Кузик А.Д. Про класи пожежної небезпеки лісів західної частини Малого Полісся за умовами погоди// Матеріали конференції "Системи безпеки-2005". – К. УкрНДІПБ. – 2005. – С. 98-102.

6. Жлуктенко В.І. Наконечний С.І., Савіна С.С. Теорія ймовірностей і математична статистика. Ч. 2. Математична статистика. – К.: КНЕУ, 2001. – 336 с.

УДК 712.253

Т.М. Левусь – НЛТУ України

СТВОРЕННЯ КАМ'ЯНИСТИХ КОМПОЗИЦІЙ В ЗАТІНЕНИХ УМОВАХ

Розглянуто можливість створення кам'янистих садів в умовах різного ступеня затінення, на прикладі двох існуючих експериментальних ділянок. Крім того, запропоновано асортимент трав'янистих рослин природної та культивованої флори, які могли б використовуватись на таких ділянках.

Ключові слова: альпійська гірка, затінення, експериментальна ділянка, рослини для тіні.

T.M. Levus' – NUFWT of Ukraine

Creation of stony compositions in the shaded terms

Possibility of creation of stony gardens in the conditions of a different degree of shading is examined in the article, on the example of two existent experimental areas. In addition, the assortment of grassy plants of natural and cultivated flora, which could be used on such areas, is offered.

Keywords: alpine mountain, shading, experimental area, plants for shade.

Садове мистецтво, що розвивалося протягом багатьох сотень, а навіть тисяч років, характерне тим, що у ньому почали виділяти окремі напрямки, власні школи, принципи, тенденції і т.д. Головну роль у садах і парках минулого відігравали, в основному, рослини: місцеві, екзотичні, гарно квітучі чи декоративно листяні. Серед постійних декоративних садових елементів стали з'являтися скульптури, басейни, фонтани, рослинні лабіринти, бесідки та інші елементи.

Коли з'явилися перші альпійські гірки, точно невідомо. У давнину цим терміном називали колекцію альпійських високогірних рослин, які висаджували на спеціально створених кам'янистих гірках. Тільки в ХІХ ст. в Англії альпінаріями серйозно зацікавились не тільки любителі, але і вчені. У багатьох ботанічних садах світу стали з'являтися власні, досить великі колекції альпійських рослин. У 1891 році був збудований знаменитий альпінарій в Единбурзі, у 1967 р. – під Лондоном. Є також альпійські гірки в Московському і Київському ботанічних садах [1], а зараз їх можна побачити не тільки у великому пейзажному парку, але й на приватних ділянках.

Дякуючи всім цим обставинам, альпінарії швидко завоювали популярність в Європі. Пов'язано це також з тим, що квітуча кам'яна гірка протягом всього вегетативного періоду здатна надати яскравості, оригінальності і неповторної краси практично будь-якому закутку.

У наш час альпінарієм (рокарієм) називають кам'яний сад або гірку, яка цвіте з ранньої весни і до пізньої осені і гармонійно вписується в навко-

лишній ландшафт. Слово "рокарій" походить від англійського "rock", що означає скеля [3]. При цьому для декорування рукотворних скель використовують не тільки альпійські види рослин, але і різноманітні листяні та хвойні чагарники (рододендрон, туя, ялівець), а також і невисокі дерева, гарно квітучі рослини (гвоздика, айстра, роза, флокс та багато інших).

Однак, при створенні альпінаріїв багато проблем часто виникає на ділянках, де періодично чи постійно спостерігається затінення. Такі місця є зонами постійної нестачі сонячного світла через особливості рельєфу або за рахунок більш або менш щільного екрану, який створюється високими деревними рослинами і забудовою. Варто зауважити, що затінення може мати різну щільність, наприклад, тінь, що падає від стіни щільніша, ніж тінь, яку створюють деревні рослини [5].

Саме з такими умовами нам довелося зіткнутися при створенні кам'янистих композицій. На території дендрарію Ботанічного саду Національного лісотехнічного університету України (вул. О. Кобилянської, 1) було закладено дві експериментальні ділянки, які за умовами природного сонячного освітлення можна було б зарахувати до затінених. Перша ділянка (надалі іменована ПД-1) розташована поблизу вхідних воріт і вона найбільше потерпає від нестачі світла: з одного боку, її щільно обступають високі густокронні дерева (дуби, бук, тис ягідний) та чагарники (кизил, форзиція). Загалом же територія розташована серед житлових будинків, які в різний час доби створюють тінь на даній території. Друга ділянка (ПД-2) знаходиться навпроти входу у навчальний корпус № 3 і одним боком обернена до відкритого асфальтованого майданчика. Однак з інших боків до неї примикають дерева (карія овальна та ланцетолиста, молоді сосни) і чагарники (калина гордовина, сніжноягідник). Ця ділянка отримує сонячне світло всього кілька годин на добу.

У ролі експериментальних рослин ми використали представники трав'янистої флори, як природної, так і культивованої. Подаємо асортимент обох кам'янистих ділянок (табл. 1).

Цей асортимент було випробувано протягом двох років і, як з'ясувалося, практично всі рослини, висаджені в умовах затінення, добре переносять не тільки нестачу світла чи надлишок вологи, але і перезимовують, і добре розмножуються вегетативним способом.

Однак, як свідчить досвід вітчизняних та світових спеціалістів у галузі ландшафтного дизайну [4, 5], апробований асортимент рослин є далеко неповним, оскільки існує ще багато видів і форм трав'янистих і чагарникових рослин, здатних рости в умовах часткового чи повного затінення. Зважаючи на те, що екологічні умови тіньових ділянок також можуть різнитися між собою (суха тінь, волога тінь, глибока тінь без прямого сонячного світла), можна рекомендувати асортимент рослин відповідно до згаданих вище особливостей [2, 6, 7].

На **посушливих затінених ділянках** будуть добре почуватися глуха кропива плямиста (*Lamium maculatum*), молочай кипарисоподібний (*Euphorbia cyparissias*), манжетка альпійська (*Alchemilla alpina*), бадан товстолистий (*Badan crassiflora*), різні види герані (*Geranium*), сорти купени багатоквіткової (*Polygonatum multiflorum*).

**Табл. 1. Асортимент рослин тіньових альпінаріїв дендрарію
Ботанічного саду НЛТУ України по вул. О. Кобилянської, 1**

Назва виду		ПД-1	ПД-2
українська	латинська		
Копитняк європейський	<i>Asarum europaeum</i>		+
Печіночниця звичайна	<i>Hepatica nobilis</i>		+
Морозник	<i>Helleborus</i>	+	
Хоста	<i>Hosta albo-marginata</i>	+	
	<i>undulata</i>	+	
	<i>suboldii</i>	+	
Барвінок малий	<i>Vinca minor</i>	+	+
Барвінок великий	<i>Vinca major</i>	+	+
Чемериця	<i>Veratrum album</i>	+	
Купена багатоквіткова	<i>Polygonatum multiflorum</i>		+
Бадан товстолистий	<i>Bergenia crassifolia</i>	+	
Білоцвіт весняний	<i>Leucojum vernalis</i>	+	+
Манжетка альпійська	<i>Alchemilla alpina</i>	+	
Медунка білоплямиста	<i>Pulmonaria saccharata</i>	+	
Мускарі гронавидний	<i>Muscari racemosum</i>		+
Пахизандра верхівкова	<i>Pachysandra terminalis</i>	+	

За умов **вологої та глибокої тіні** найкраще будуть зростати представники відділу папоротеподібних, поширені у природній лісовій флорі, серед яких: щитник чоловічий (*Driopteris filix-mas*), листовик склопендровий (*Phyllitis scolopendrium*), безщитник жіночий (*Athyrium filix-femina*), страусове перо звичайне (*Matteuccia struthiopteris*), голокучник дубовий (*Gymnocarpium dryopteris*), блехнум колосистий (*Blechnum spicant*), адіантум волосистий (*Adiantum capillus-veneris*).

Використання цих видів для кам'янистих садів можливе за умов створення моделі так званого японського мохового саду, де розташовуватимуться крупні валуни гірських порід, вкриті мохом та лишайником, причому камені не повинні губитися серед папороті, а навпаки, домінувати. Такі сади, крім усього, вимагають також крупних розмірів ділянки, оскільки також передбачають використання деревно-чагарникових хвойних та листяних рослин.

Загалом же використання згаданих вище рослин для тіньових кам'янистих садів має ширше впроваджуватися у декоративне садівництво, оскільки більшість ділянок у середині забудови чи серед паркових насаджень не отримують достатньо сонячного освітлення, а за допомогою тіньовитривалих рослин їх можна цікаво декорувати.

Література

1. Альпінарій/ Под ред. В. Водичковой. – Прага: Артия, 1989. – 364 с.
2. Все о саде, за которым легко ухаживать. Д-р Д.Г. Хессайон. – М.: Кладезь-Букс, 2002. – 128 с.
3. Кочарян К.С. Чудо-сад своими руками. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2005. – 288 с.
4. Ландшафтный дизайн, № 4, 2004. – С. 54-62.
5. Ландшафтный дизайн, № 1, 2006. – С. 56-80.
6. Определитель высших растений Украины/ Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
7. Определитель растений лесов СССР. Под ред. А.Л. Бельгарда. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1984. – 343 с.